

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 2170/23

לפני: כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופט י' כשר
כבוד השופטת ר' רונן

העותר: פלוני

נגד

המשיבים: 1. בית הדין הרבני האזורי בתל אביב
2. בית הדין הרבני הגדול
3. פלונית

עתירה למתן צו על תנאי בעניין פסק דינו של בית הדין
הרבני הגדול בתיק 1380761/2 מיום 21.2.2023

בשם העותר: עו"ד צמח גרין

בשם היועץ המשפטי לשיפוט רבני:
עו"ד הרב שמעון יעקבי

בשם המשיבה 3: עו"ד שי זילברברג; עו"ד דינה רייטשיק

פסק-דין

השופטת ר' רונן:

לפנינו עתירה המכוונת נגד פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול מיום 21.2.2023
בו נדחה ערעור שהגיש העותר על החלטת בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב מיום
28.6.2022, לפיה יש לבית הדין הרבני האזורי סמכות לדון בתביעת המשיבה 3 לגירושין
כנגד העותר.

1. העותר והמשיבה 3 (להלן: המשיבה; וביחד: בני הזוג) הם יהודים אזרחי ותושבי אנגליה. בני הזוג נישאו זה לזה בשנת 1978 הן בנישואים דתיים על פי ההלכה היהודית והן בנישואים אזרחיים באנגליה. בשל התערערות היחסים בין בני הזוג, הם פרודים החל מחודש אפריל 2019.

בחודש נובמבר 2021, בעת ששהה העותר בביקור בישראל, הגישה המשיבה תביעת מזונות אישה לבית הדין האזורי בתל-אביב יפו (להלן: בית הדין האזורי) (תיק 1347122/2), ובמסגרתה היא עתרה למתן צו עיכוב יציאה מהארץ נגד העותר. צו כאמור ניתן ביום 19.11.2021. כתב התביעה הומצא לעותר בדוא"ל, באישור בית הדין האזורי, וזאת לאור טענת המשיבה כי כתובתו של העותר אינה ידועה לה.

ביום 30.11.2021, במסגרת תיקון מספר 5 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן: חוק בתי דין רבניים), נכנס לתוקפו סעיף 1ב4 הקובע תנאים בהם תוקנה לבתי הדין הרבניים בישראל סמכות בין לאומית לדון בעניינם של בני זוג שאין להם זיקה למדינת ישראל. ביום 10.1.2022 הגישה המשיבה תביעת גירושין לפי סעיף 1ב4 לחוק (תיק 1247122/5). במסגרת תביעת הגירושין ביקשה המשיבה להותיר את צו עיכוב היציאה מהארץ על כנו. כנגד תביעת הגירושין טען העותר בפני בית הדין האזורי כי אין לבית הדין סמכות עניינית, מאחר שלא מתקיימות נסיבות סעיף 1ב4.

2. ביום 31.1.2022 התקיים דיון בבית הדין האזורי בשאלת הסמכות. בדיון הציג בא-כוחה של המשיבה מכתב של בית הדין הרבני בעיר מנצ'סטר (להלן: בית הדין במנצ'סטר) מיום 21.11.2021 (להלן: המכתב מיום 21.11.2021), לפיו המשיבה מבקשת גט מהעותר מאז חודש אפריל 2019 אך הוא מסרב לתת לה. עוד נאמר כי בית הדין במנצ'סטר השקיע זמן בניסיונות תיווך בין בני הזוג לצורך קבלת הגט; וכי תהא זו מצווה גדולה לסייע למשיבה לקבל גט. היות שהמערער טען כי מעולם לא זומן לבית הדין במנצ'סטר, ביקש בית הדין האזורי הבהרה מבית הדין במנצ'סטר בדבר ההליכים שהתקיימו וההחלטות שניתנו בעניינם של בני הזוג (החלטת בית הדין האזורי מיום 6.2.2022).

ביום 22.3.2022 התקבל מכתב מבית הדין במנצ'סטר החתום על-ידי הדיין הרב שטיינר (להלן: מכתב ההבהרה). מהמכתב עולה כי לאחר כשנה מאז נפרדו בני הזוג,

הגיע העותר לבית הדין בקשר לתביעת הגירושין. נאמר כי הוא "הופיע לפני א' מדבני הב"ד אבל לא בתורת דיון". כמו כן, העותר הופיע בבית הדין בשלושה מועדים נוספים בחודש פברואר 2020 וקיים עוד ארבע שיחות טלפוניות בחודשים פברואר ומרץ 2020. צוין כי באותן שיחות, הבהיר העותר שלא ייתן גט עד שיהיה גט אזרחי וכי באשר להליך האזרחי העותר "מערר על תביעות אשתו לגירושין"; כמו כן, נכתב כי בהזדמנות אחרת טען העותר שאם המשיבה תסכים לדון בסוגיית הממונות לפי דין תורה, הוא ייתן לה גט לאחר מכן.

באשר למשיבה נאמר כי הגם שמלכתחילה היא הסכימה לדון לפי דין תורה, היא מבקשת לפנות עתה בסוגיית הממונות לערכאות האזרחיות וכי אין לה אמון שהעותר ייתן לה גט באנגליה. בסופו של דבר הובהר שוב כי בני הזוג פרודים מאפריל 2019 וכי "אין כאן סיכוי לשלום בית".

3. ביום 28.6.2022 ניתנה החלטת בית הדין האזורי. בית הדין האזורי דן בשאלה האם ניסיונות חוזרים ונשנים לשכנע את העותר לתת גט למשיבה מהווים קביעה של בית הדין הרבני כי על האיש לתת גט לאשתו, כתנאי סעיף 1ב4(א)(3). בית הדין האזורי עמד על כך שבתי דין דתיים בחו"ל מתנהלים לעתים קרובות באופן לא רשמי, מאחר שהם אינם יונקים את סמכותם מהמחוקק האזרחי אלא מהקהילה. משכך, המחוקק אף לא דרש כי לתביעת הגירושין בישראל תצורף החלטה רשמית הקובעת שעל האיש לתת גט לאשתו. מסקנה זו נלמדת לשיטתו של בית הדין האזורי גם מהרקע לחקיקת התיקון, והיא אף עולה בקנה אחד עם חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 שעל פיו קביעה של בית דין רבני שאיש ייתן גט לאשתו יכולה להיות ב"לשון של כפיה, חובה, מצווה, הצעה או לשון אחרת".

לאור האמור, בית הדין האזורי קבע כי לא נדרשת החלטה פורמאלית של בית הדין הרבני בחו"ל, אלא שהקביעה אותה דורש הסעיף היא קביעה מהותית לפיה על הצדדים להתגרש לפי דין תורה. קביעה זו משתמעת במקרה דנן ממכתב ההבהרה לפיו בית הדין השקיע מאמצים לשכנע את הבעל לתת גט לאשתו, ומהעובדה שבית הדין במנצ'סטר אף ציין במכתב זה שאין סיכוי לשלום בית בין בני הזוג. כמו כן, המאמץ שהשקיע בית הדין במנצ'סטר ופעולות האישה לקידום ההליך האזרחי שהתעכב בין היתר בגלל הבעל – עונים לדרישת החוק לפעול במאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין.

בית הדין האזורי התייחס לטענות העותר לפיהן האישה הייתה יכולה לפעול בבתי המשפט באנגליה לאכיפת החלטת בית הדין במנצ'סטר. זאת בין היתר על סמך פסק

דין פלילי שניתן בשנת 2019 בבית משפט באנגליה בו הורשע בעל שלא נתן גט לאשתו ונגזר עליו עונש מאסר. בית הדין קבע כי דרישה מצד האישה לפעול בנתיב זה, הדורש משאבים רבים ואורך למעלה משישה חודשים – היא מעבר למאמץ הסביר הנדרש בחוק. יתרה מכך, פסק הדין האמור הוא פסק דין יחיד באנגליה שניתן בנסיבות מיוחדות ולא ניתן לסמוך על הליך כזה ולחייב את המשיבה לפעול תחילה בדרך זו.

בסופו של דבר נקבע כי לבית הדין האזורי הסמכות לדון בתביעה של המשיבה לגירושין. עוד נקבע כי תביעת המזונות תימחק, וצו איסור היציאה מהארץ שניתן - יהיה במסגרת תביעת הגירושין ויעמוד בתוקפו עד החלטה אחרת.

4. ערעור שהגיש העותר על החלטה זו לבית הדין הרבני הגדול נדחה ביום 21.2.2023 (תיק 1380761/2). בית הדין הרבני הגדול קיבל את פרשנות בית הדין האזורי להוראות החוק ואת העובדות כפי שנקבעו על-ידיו. נקבע כי לשון החוק אינה דורשת "חיוב" גט או צירוף החלטה לפיה על האיש לתת לאישה גט. במקרה דנן, חוסר היתכנות של הליך "שלום בית" מביאה לכלל מסקנה שיש להפריד בין בני הזוג בגט פיטורין.

כמו כן, בית הדין הרבני קיבל את הקביעה העובדתית כי התקיים דיון בבית הדין במנצ'סטר וכי בית הדין ניסה לשכנע את העותר להתגרש ללא הועיל. נקבע כי העותר מסרב לתת לאישה גט כדי שלא יצטרך לחלוק עימה את רכושם. הודגש כי אין לאפשר מצב שבו איש מעגן את אשתו כדי לזכות בהישגים רכושיים בהליך האזרחי; והובהר כי בניגוד לטענות העותר, אין חשש שגירושין דתיים ישפיעו על הליכים אזרחיים באנגליה.

בית הדין הרבני הגדול קבע כי העובדה שהמשיבה עזבה את ביתה בשנת 2018, כאשר הפירוד המעשי בין הצדדים הוא מוחלט, פנתה לבית הדין במנצ'סטר ולערכאות האזרחיות באנגליה כדי להיפרד מהבעל ועדיין לא קבלה גט - מעידה על עגינותה. ביחס לצו עיכוב יציאה מהארץ נקבע כי אף אם היה פגם טכני בעת הוצאתו, בית הדין האזורי רשאי להוציא צו כאמור בשל תביעת גירושין, וכי ככל שנדרש - בית הדין האזורי יחזור ויבדוק את הליך הוצאת הצווים ויתקן את הטעון תיקון.

מכאן העתירה שלפנינו.

5. העותר טען כי נפלו בהחלטת בית הדין האזורי ובפסק הדין של בית הדין הגדול פגמים המצדיקים את התערבותו של בית משפט זה. טענתו של העותר היא כי לא התקיימו התנאים הקבועים בחוק בתי דין רבניים לצורך הקניית סמכות לבתי הדין הרבניים בישראל על מי שאין לו זיקה לישראל. לשיטת העותר, בהתאם לפרשנותו הנכונה של הדין, בתי הדין הרבניים בארץ אינם מוסמכים לדון בעניינם של אזרחים זרים אלא אם כן ישנה קביעה של בית דין רבני בחו"ל הקובע שעל הבעל לתת גט. זאת, בעוד שבמקרה דנן קיים במדינת החוץ בית דין שניתן לערוך לפניו גט לפי דין תורה, אך לא ניתנה על-ידיו החלטה לפיה על העותר לתת למשיבה גט.

לגישת העותר, אין תימוכין לקביעה לפיה בתי דין רבניים בחו"ל אינם נוהגים לתת החלטות בדבר חיוב בגט מאחר שאינם מוסמכים לכפות גט. כן אין תימוכין לקביעה לפיה בתי דין רבניים בחו"ל נוהגים לתת החלטות באמצעות חתימת מזכיר ובלא שהדיינים חתומים על ההחלטה. מכל מקום נטען כי ממכתב ההבהרה עולה כי לא מתקיימים הליכים בבית הדין במנצ'סטר; לא הוגשה בו תביעת גירושין; לא התקיימו דיונים; ואין החלטות בעניינם של הצדדים. כל שהיה הוא שיחות ייעוץ שהתקיימו ביוזמת העותר עם אחד הדיינים.

העותר הוסיף כי מאותן השיחות הוא למד כי במקרים בהם אין בסיס הלכתי לגט, נוהג בית הדין במנצ'סטר לקבוע לסידור גט רק אחרי גירושין אזרחיים. בהתאם לכך, מאחר שלשיטתו לא הייתה עילה הלכתית לגט, ומאחר שהמשיבה תבעה גירושין אזרחיים, הוא בחר להמתין עם סידור הגט עד לאחר סידור הגירושין האזרחיים.

מכל מקום, כך נטען, כדי שבית הדין בישראל יקנה סמכות, צריכה האישה להוכיח שעשתה מאמץ סביר לאכוף את ההחלטה המורה לבעל לתת לה גט, באמצעים המשפטיים והדתיים הקיימים באותה מדינה. הוא טען כי בכריטניה ניתן לאכוף בערכאות האזרחיות פסק דין דתי המחייב בעל לתת לאישה גט. בהקשר זה הוא הפנה להחלטה של בית המשפט במנצ'סטר אשר הטיל 18 חודשי מאסר על איש שסירב לתת גט הלכתי לאשתו. העותר הבהיר כי מאמצים כאלה, ביחס להחלטה שמעולם לא ניתנה, לא נעשו. כמו כן, היה על המשיבה לצרף לתביעת הגירושין החלטה של בית הדין במנצ'סטר בדבר התקיימות הנסיבות שבשלהן התעורר הצורך בהגשת תביעה לגירושין בבית הדין הרבני בישראל – גם זאת לא נעשה.

בנוסף, העותר טען כי שגה בית הדין הרבני הגדול כאשר קבע שהמשיבה היא "עגונה" תוך פירוט עובדתי שלא הוכח ומבלי שהובאו ראיות בעניין בפני בית הדין האזורי; עוד הוא טען כי כתב התביעה לא הומצא לו כדין אלא בדוא"ל וזאת הגם שהמשיבה ידעה את כתובתו שכן הוא שהה בדירה שבבעלות הצדדים.

לצד האמור טוען העותר כי אין תוקף לצו עיכוב יציאה מהארץ שניתן כנגדו. לטענתו, הצו ניתן במסגרת תביעת מזונות שהגישה המשיבה בהעדר עילה שכן המשיבה אינה זכאית למזונות בהתחשב בכך שיש בהכנסותיה כדי לספק את כל הוצאותיה. לגישת העותר, התביעה הוגשה רק לצורך הגשת הבקשה לצו עיכוב יציאה מהארץ, שכן באותו מועד טרם נכנס לתוקפו תיקון מספר 5 לחוק בתי דין רבניים. משכך, הצו לא היה חוקי בעת שניתן ולא ניתן להכשירו על-ידי שיוכו באופן מלאכותי לתביעת הגירושין. עוד הוסיף העותר כי אין לו ביטוח רפואי בארץ ולכן המשך עיכובו בישראל מעמיד אותו בסכנה לאור מצבו הבריאותי.

6. המשיבה טענה מנגד כי דין העתירה להידחות על הסף מאחר שהיא אינה מגלה עילה להתערבות בהחלטות בית הדין הרבני בנוגע לסמכותו העניינית, וכי טענות העותר הן טענות במישור העובדתי בהן בית משפט זה אינו נוטה להתערב. לגופם של דברים היא טענה כי מתקיימים תנאי סעיף 1ב4 לחוק בתי דין רבניים.

לטענת המשיבה, כדי לסיים את נישואיה לעותר מסיבות שונות שפורטו על ידיה, היא פנתה בחודש אפריל 2019 הן לבית הדין הרבני במנצ'סטר והן לבית המשפט האזרחי באנגליה. לטענתה, לאחר שפנתה לבית הדין במנצ'סטר, ניסו חברי בית הדין במשך זמן ממושך להביא לידי כך שהעותר ייתן לה גט. כחלק מהליכים אלה, ובניגוד לטענות העותר, הוא הוזמן לבית הדין ואף התייצב בו מספר פעמים. אלא שלגישת המשיבה, העותר טען בחוסר כנות, שהוא מעוניין בשלום בית; ולחילופין התנה את מתן הגט מטעמו בתנאים שונים.

העובדה שנקבע על-ידי בית הדין במנצ'סטר שעל העותר לתת לה גט עולה בבירור מהמכתב מיום 21.11.2021 בו נכתב במפורש שתהיה זו מצווה גדולה לסייע למשיבה לקבל את גיטה מוקדם ככל האפשר. בית הדין האזורי היה סבור שמכתב זה אמין ונכון ובמסקנה זו אין להתערב. המשיבה הוסיפה כי בניגוד לטענות העותר, אין כל סתירה בין המכתב מיום 21.11.2021 לבין מכתב ההבהרה הקובע שאין כל סיכוי לשלום בית; וכן כי אין פגם בכך שהמכתב נחתם על-ידי מזכיר בית הדין ולא על-ידי אחד מחברי בית הדין. זאת מאחר שעל-פי ההלכה היהודית, אין צורך בחתימת הדיינים על פסק הדין

כדי שייכנס לתוקפו. מטעם זה נוהגים בתי דין רבים שלא לתת פסקי דין חתומים על ידי הדיינים.

כך או אחרת, הוראות החוק קובעות כי בנסיבות בהן יש קושי לצרף החלטה - ניתן לא לעשות כן. לשיטתה של המשיבה, במקרה דנן, לאור הקושי לבקש מבית דין בחו"ל לפעול בניגוד למקובל ולנהוג על-ידיו – יש להסתפק בהודעה מטעם מזכיר בית הדין. בנוסף היא טענה כי אומנם לא התקיים בבית הדין במנצ'סטר דיון במושב תלתא אך זאת בהתאם לפרקטיקה הנהוגה בבתי הדין הדתיים, ומבלי שיהא בכך כדי לפגוע בקביעת בית הדין הרבני בסוגיית הגירושין.

המשיבה הוסיפה וטענה כי משסירב העותר לשתף פעולה עם הליך סידור הגט היא נותרה בפני שוקת שבורה. זאת מאחר שלבתי הדין הרבניים באנגליה אין מעמד מטעם המדינה ולא ניתן לכן לפעול להפעלת סנקציות כופות כפי שניתן בישראל. באשר להחלטת בית המשפט במנצ'סטר אליה הפנה העותר, המשיבה טענה כי נראה שבמקרה זה הוטל המאסר כעונש על סרבנות עבר ולא כמאסר כפייה שאינו קיים באנגליה. בשים לב להעדר כוח כופה מצד בתי הדין הרבניים, ובשים לב לכך שאין המדובר בניסיון להקנות סמכות בנושא הנתון לסמכות מקבילה של ערכאות השיפוט בחו"ל – יש לפרש את סמכות בית הדין הרבני לדון בעניינין של עגונות מחוץ-לישראל בהרחבה. בהקשר זה הודגש כי גם לאחר התרת הנישואין הדתיים, מעמדם האישי של בני הזוג באנגליה לא ישתנה.

המשיבה התייחסה גם לטענה שהעלה העותר בפני בית הדין האזורי לפיה הוא מעדיף להסדיר את הגט באנגליה. לשיטתה טענה זו נטענה בעלמא וללא נימוק, והיא מעידה על כוונתו של העותר לעגנה. כמו כן עמדה המשיבה על כך שהעותר לא השיג על סמכות בית הדין הרבני לדון בתביעת המזונות שהגישה, וגם טענותיו כנגד צו עיכוב יציאה מהארץ נגעו רק לסמכות העניינית להוציאו. ממילא כיום הצו תקף לאחר הגשת תביעת הגירושין. יתרה מכך, העותר לא מיצה את ההליכים ביחס לצו עיכוב יציאה מהארץ, מאחר שהוא לא פנה בעניין זה לבית הדין הרבני הגדול. טענותיו כיום נגועות גם בשיהוי.

באשר להמצאה טענה המשיבה כי לבית הדין הרבני מסורה הסמכות להורות על תחליף המצאה במסגרת סמכותו; כי המצאה בדוא"ל עולה בקנה אחד עם המצאה "בכתב" בהתאם לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג; וכי ממילא העותר לא השיג על החלטה זו במועד והגיש בפועל את התייחסותו העניינית.

7. היועץ המשפטי לשיפוט הרבני הגיש אף הוא התייחסות מטעמו. הוא הדגיש כי לשיטתו ההחלטות נושא העתירה הן מפורטות ומפורשות היטב ולכן אינן מחייבות ביאור נוסף. יחד עם זאת הוא הוסיף כי ההחלטות אינן חורגות מהוראות החוק והפסיקה ולכן על העתירה להידחות על הסף ולגופה.

תכליתה של הקניית הסמכות לבית הדין הרבני לדון לפי סעיף 1ב4 לחוק בתי דין רבניים היא לשחרר נשים מעגינותן. אחד מהמצבים בהם מוקנית הסמכות לבית הדין הרבני בישראל, הוא כאשר בית הדין מחוץ לישראל סבר שהצדדים צריכים להתגרש אך לא הצליח להביא את הבעל להסכים למתן הגט. במקרה דנן, בית הדין במנצ'סטר הבהיר במכתבו את המאמצים הרבים שעשה כדי לשכנע את העותר לתת גט למשיבה שחיה בנפרד ממנו מזה ארבע שנים, ועמד על כך שאין סיכוי לשלום בית בין בני הזוג. די באלה כדי לעמוד בתנאי סעיף 1ב4.

דיון והכרעה

8. דין העתירה להידחות על הסף.

הלכה ידועה היא כי בית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק אינו יושב כערכאת ערעור על החלטות בתי הדין הרבניים. התערבות בהחלטות אלה שמורה למקרים חריגים בלבד, כדוגמת חריגה מסמכות, סטייה מהוראות החוק, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי או כאשר נדרש סעד מן הצדק (ראו מני רבים: בג"ץ 2642/08 פלונית נ' בית הדין הרבני גדול לערעורים בירושלים, פסקה 9 (8.4.2008); בג"ץ 8244/19 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 5 (נבו 26.12.2019); בג"ץ 1154/22 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 15 (14.3.2022)). אינני סבורה כי העתירה שלפנינו נמנית עם מקרים חריגים אלה.

9. המחלוקת בין הצדדים נוגעת לשאלת סמכותם של בתי הדין הרבניים בישראל לדון בעניין הגירושין של הצדדים אשר אינם אזרחים או תושבים ישראלים.

סעיף 1 לחוק בתי דין רבניים קובע כי לבתי הדין הרבניים תהיה סמכות ייחודית לדון בענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל שהם אזרחי המדינה או תושביה. סעיף 4א לחוק מרחיב את סמכות בתי הדין הרבניים בתביעה לגירושין, ומחיל אותה על בני זוג יהודיים שנישאו לפי דין תורה ושקיימת לגביהם אחת מהזיקות לישראל המנויות

בסעיף. בעניינינו, אין מחלוקת כי בני הזוג אינם אזרחי ישראל או תושביה וכי הם אינם עונים לתנאי הזיקה הקבועים בסעיף 4א לחוק.

10. בשנת 2018 תוקן חוק בתי דין רבניים כך שסמכות בית הדין הרבני לדון בעניינם של יהודים בעולם הורחבה, ונקבע כי בית הדין יהיה מוסמך לדון בתביעת גירושין של אישה יהודייה שאינה יכולה לקבל גט מחוץ לישראל, גם בהיעדר כל זיקה אישית של בני הזוג למדינת ישראל. תחילה תוקן החוק במסגרת תיקון מספר 4 כהוראת שעה למשך שלוש שנים עד ליום 1.7.2021. בהמשך, במסגרת תיקון מספר 5 מיום 30.11.2021, נוסף סעיף 1ב4 כהוראה קבועה. סעיף 1ב4(א) קובע כדלקמן:

1ב4. (א) בלי לגרוע מסמכויות השיפוט לפי סעיף 1 וסעיף 4א, לבית דין רבני יהיה שיפוט ייחודי בתביעת גט לפי דין תורה שהגישה אישה יהודייה נגד אישה היהודי, אף אם לא מתקיימות לגביהם הזיקות המנויות בסעיף 4א(א), ובלבד שהנישואין נערכו על פי דין תורה והאישה לא קיבלה גט מנישואין אלה בבית דין מחוץ לישראל ומתקיים אחד מאלה: (1) במקום מושבו של הנתבע או במקום מושבה של התובעת אין בית דין שניתן לערוך לפני גט לפי דין תורה מחוץ לישראל [...]; (2) האישה הגישה בקשה לעריכת גט לפי דין תורה לבית דין מחוץ לישראל והאיש לא התייצב לפני בית הדין במשך ארבעה חודשים מיום שזומן על ידי בית הדין כאמור; (3) בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש ייתן גט לאשתו, ואולם על אף מאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין באמצעים המשפטיים והדתיים הקיימים באותה מדינה, הגט לא ניתן במשך שישה חודשים מיום שקבע בית הדין כאמור.

במקרה דנן אין מחלוקת כי במקום מושבם של הצדדים יש בית דין דתי שניתן לערוך לפניו גט – הוא בית הדין במנצ'סטר. הסעיף העומד במוקד הדיון הוא סעיף קטן (3). סעיף זה קובע שלושה תנאים בהתקיימם ירכוש בית הדין הרבני סמכות לדון בתביעת הגט: בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש ייתן גט לאשתו; נעשה מאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין; הגט לא ניתן במשך שישה חודשים.

בנוסף, בהתאם לסעיף קטן (ב), לתביעה המוגשת לפי סעיף קטן (3) יש לצרף "החלטת בית הדין מחוץ לישראל בדבר התקיימות הנסיבות שבשלהן התעורר הצורך בהגשת תביעה לגט לבית הדין הרבני בישראל, אלא אם כן בנסיבות העניין יש קושי לצרף החלטה כאמור"; וסעיף קטן (ג) מוסיף כי בית דין רבני ידון בתביעה כאמור רק בתנאי שכתב התביעה הומצא לנתבע הנמצא בישראל כדין; ובתנאי שאם בני הזוג נישאו גם על פי הדין החל במדינת החוץ – הם גרושים לפי אותו דין, אלא אם התקיימו נסיבות מיוחדות המקשות על עריכת גירושין כאמור במדינות החוץ. במקרה שכזה, "די בכך שהוגשה

תביעה לגירושין לבית משפט מוסמך במדינת חוץ, והתובעת פעלה בשקידה ראויה לעריכת הגירושין כאמור".

11. כפי שהובהר לעיל, בית הדין הרבני על שתי ערכאותיו קבע כי התנאים הקבועים בסעיף 1ב4(א)(3) מתקיימים, וכן מתקיימים התנאים הקבועים בסעיפים קטנים (ב)-(ג). כפי שיבואר להלן, אינני סבורה שיש להתערב בקביעות אלה.

השאלה האם מתקיימים תנאי הסעיף מערבת הן שאלות משפטיות בדבר האופן בו יש לפרש את דרישות הסעיף; והן שאלות עובדתיות ביחס לנסיבות הספציפיות. משכך, בטרם נפנה לבחון את נסיבות המקרה שלפנינו, נקדים ונבחן את האופן בו יש לפרש את סעיף 1ב4.

האופן בו יש לפרש את סעיף 1ב4 לחוק

12. מדברי ההסבר לתיקון מספר 4 ולתיקון מספר 5 עולה כי חוק בתי דין רבניים תוקן על רקע הקושי בפניו עומדות נשים יהודיות ברחבי העולם שנישאו לפי דין תורה ואשר הגברים להן נישאו נמנעים מלתת להן גט.

כידוע, בהתאם לדין ההלכתי היהודי, הפרדת בני זוג שנישאו כדת משה וישראל מבוצעת על-ידי מתן גט, קרי - מסמך הנמסר פיזית מהאיש לאישה בנוכחותם של עדים, המתיר את קשר הנישואין. משכך, כדי להתיר את הנישואין, תלויה האישה למעשה בהסכמתו של האיש ובשיתוף הפעולה מצידו. אם האיש, הבעל, מסרב לשיתף פעולה, האישה עלולה להיוותר עגונה. מובן כי כתוצאה מכך, ניתן כוח רב לבעל שעלול לנצל לרעה ולהותיר את האישה במצב משפטי בעייתי ביותר. על הפגיעה הטמונה בתופעת סרבנות הגט בזכויות היסוד של האישה ועל הצורך לפעול לכך בדרך יעילה כדי למנוע תופעה זו ולמצוא לה מזור עמד בית משפט זה לא אחת. ראו, למשל, הדברים האמורים בבג"ץ 2123/08 פלוני נ' פלונית, פסקה 17 (6.7.2008) (להלן: עניין פלוני):

"תופעת סרבנות הגט היא קשה ומורכבת ולצערנו אינה חדשה לנו. היא כרוכה בפגיעה קשה וכואבת באישה הנותרת כבולה לנישואין שאין היא מעוניינת בהם עוד: חירותה נפגעת, כבודה ורגשותיה נפגעים וזכותה לחיי משפחה נפגעת גם היא - זכויות אלו הוכרו בשיטתנו כולן כזכויות הנהנות ממעמד חוקתי וראשון במעלה (וראו: סעיפים 2, 4, ו-5 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו; [בג"צ 7052/03](#) עדאלה-המרכז המשפטי לזכויות

המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים (טרם פורסם, [פורסם
 בנבו], 14.5.2006)). בתוך כך נפגעת גם זכותה של
 האישה לאוטונומיה, זכותה של האישה להגשים עצמה
 כאדם חופשי, זכותה לבחור את גורלה, לכתוב את סיפור
 חייה – להחליט, היא ורק היא, האם ומתי יבוא על סיומו
 קשר נישואין שאין היא רוצה בו עוד והאם ומתי תבחר
 לקשור עצמה בקשר כזה בשנית" (ראו גם: בג"ץ
 5185/13 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, פסקה
 כב' לפסק-דינו של המשנה לנשיאה א' רובינשטיין
 (28.2.2017)).

13. כאשר הליך גירושין מתנהל בישראל, מעמיד הדין לרשות בתי הדין הרבניים
 כלים שונים על מנת לכפות על בעל סרבן לשתף פעולה עם הליכי סידור הגט, כדי שלא
 לאפשר לו להפוך את אשתו לעגונה. ואולם, הגם שבתי דין רבניים במקומות אחרים
 בעולם מוסמכים מבחינה הלכתית להורות על גירושים דתיים, הם נעדרים בדרך כלל
 סמכות לכפות על בעלי הדין להופיע בפניהם או לציית לפסקי דינם. אם לא תהיה
 אפשרות לפנות לבית הדין הרבני בישראל (כאשר תנאי סעיף 1 או 4 לחוק אינם
 מתקיימים), עלולות אותן נשים להיוותר בלא אפשרות לכפות על בני זוגן לתת להן גט
 באופן שיותר אותן עגונות על כל הכרוך בכך. כדי לפתור בעיה זו ביקש המחוקק
 להרחיב את סמכותם של בתי דין רבניים ביחס ליהודים בעולם על-ידי הוספת סעיף 1ב4.

כך, מדברי ההסבר לתיקון מספר 4 לחוק עולה כי המחוקק התכוון להקנות
 סמכות לבתי הדין הרבניים ב"מקרים מיוחדים שבהם בית הדין נוכח כי קיים חשש ממשי
 שלא יהיה ניתן להתיר את הנישואין לפי דין תורה, או בהתקיים נסיבות מיוחדות המקשות
 על עריכת הגירושין לפי דין תורה במדינת החוץ..." (דברי הסבר להצעת חוק שיפוט בתי
 דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 4) (סמכות בין-לאומית בתביעה לגירושין),
 התשע"ח-2018, ה"ח הממשלה תשע"ח 1207). דברי ההסבר לתיקון מספר 5 אף נוקטים
 בלשון רחבה יותר ומבהירים כי החוק נועד לחול "במקרים שבהם הנישואין נערכו לפי דין
 תורה והאישה לא קיבלה גט מנישואין אלה בבית דין מחוץ לישראל".

לאור תכליות אלה, יש לפרש את התנאים הקבועים בסעיף ולבחון האם בית הדין
 הרבני בישראל קנה סמכות ביחס לצדדים, והאם יש מקום להתערב בפסיקותיהם של בתי
 הדין הרבניים בהקשר זה. הפרשנות של הוראות החוק צריכה אפוא להביא בחשבון כי
 שלילת סמכות בית הדין הרבני בישראל להכריע בגירושיהם של בני זוג במקרים בהם
 לאישה לא עומדת אפשרות אחרת לכפות גירושין על הבעל, עלולה לגזור על האישה
 עגונות.

בהתאם לכך, וכפי שנקבע זה מכבר בפסיקה, יש לנקוט בפרשנות מרחיבה לסמכות בית הדין הרבני בישראל לרון בגירושין של בני זוג יהודים שנשאו בדין תורה, ולהכיר בסמכותם כאשר האישה אינה יכולה לקבל תרופה יעילה והולמת בבית הדין הדתי של מדינת אחרת. כל זאת כמובן בגדרי לשון החוק, הסבירות והשכל הישר (ראו למשל: עניין פלוני, פסקה 16; בג"ץ 8121/11 פסקה ט"ז).

14. מבלי לגרוע מכל האמור, וכפי שהובהר גם בדברי ההסבר לתיקון מספר 4, לצד הרחבת סמכויות בית הדין הרבני, ביקש המחוקק להבטיח כי תימנע ככל האפשר הפעלה רחבה מדי של סמכויות השיפוט בישראל ביחס לאזרחי מדינות זרות. לשם כך נוספו התנאים הקבועים בסעיפים קטנים (ב)-(ג) לפיהם בית הדין בישראל ירכוש סמכות רק אם התביעה הומצאה כדין לנתבע בישראל; וכאשר האישה אכן הקדימה וניסתה למצות את הליכי הגירושין הדתיים והאזרחיים במדינת החוץ ובית הדין הרבני סבור כי בנסיבות יש צורך בהגשת התביעה בישראל.

כך לא נפגעת סמכות בתי הדין הדתיים בחו"ל, ונעשה רק שימוש בכוח הכופה שיכול להפעיל בית הדין הרבני בישראל כדי לאכוף קביעה של בית הדין במדינת החוץ. כמו כן, קניית הסמכות בישראל אינה יוצרת מתח מול הדין הבינלאומי הפרטי, מאחר שהסמכות היא לרון בגירושין הדתיים בלבד (סעיפים 1ב4 (ד); (ו)-(ז)) בלא השלכה על הסטטוס המשפטי האזרחי של בני הזוג.

15. הסוגיה הפרשנית העיקרית המתעוררת במקרה דנן היא ביחס לאופן בו יש לפרש את התנאי שלפיו "בית דין מחוץ לישראל קבע שהאיש ייתן גט לאשתו". לשון החוק דורשת "קביעה" של בית הדין במדינת החוץ לפיה האיש ייתן גט לאשתו. הסעיף אינו קובע את המאפיינים הצורניים של אותה קביעה ואינו מחייב כי אותה קביעה תהיה בהכרח בהחלטה כתובה על חיוב בגט. פרשנות מרחיבה של לשון החוק אשר תקיים את תכליתו, מובילה למסקנה כי אין הכרח בהחלטה פורמאלית כתובה דווקא, ודי בכך שהאישה תצביע על כך שבית הדין הרבני במדינת החוץ היה סבור שעל בני הזוג להתגרש, וניסה לכן להביא את האיש לידי מתן גט.

באופן דומה, גם את התנאי הקבוע בסעיף 1ב4 (ב) יש לפרש בצורה מרחיבה. תנאי זה אומנם דורש לצרף "החלטה של בית הדין הרבני בדבר התקיימות הנסיבות בשלהן התעורר הצורך בהגשת תביעה לגט לבית הדין הרבני בישראל". כפי שהובהר לעיל, הרציונל לדרישה זו הוא כיבוד בית הדין הרבני מחוץ לישראל, כך שבית הדין בישראל

לא יעקוף את סמכותו כאשר הוא סבור שניתן להגיע לסידור גט במדינת החוץ. כדי לקיים דרישה זו, אין הכרח לקבוע מבחן צורני פורמאלי להחלטה. ניתן להסתפק גם במסמך מגורם מוסמך בבית הדין הרבני בחו"ל, המעיד על שיח בין הערכאות, על הכרה של בית הדין הרבני במדינת החוץ בסמכותו של בית הדין בישראל, ובצורך בהגשת התביעה בישראל לנוכח אי הצלחת סידור הגט. כך על אחת כמה וכמה כאשר הסעיף עצמו מאפשר לפטור מחובת צירוף החלטה כאשר יש קושי בנסיבות העניין לצרף החלטה כאמור.

16. שאלה נוספת המתעוררת היא האם כחלק מהדרישה שיתקיים "מאמץ סביר לאכוף את החלטת בית הדין באמצעים המשפטיים והדתיים הקיימים באותה מדינה", יש לדרוש מהאישה לפנות לערכאות האזרחיות במדינת החוץ בבקשה לאכוף את מתן הגט באמצעים כופים. גם בהקשר זה מקובלת עליו קביעת בית הדין האזורי. כך, גם לטעמי - לאור המשאבים הרבים הנדרשים לכך, ומאחר שחוק בתי דין רבניים הגביל את תקופת הניסיונות הסבירים לתקופה של שישה חודשים מיום שקבע בית הדין הרבני כי על האיש לתת גט לאישה – דרישה מהאישה לפנות לערכאות האזרחיות לאכיפת קביעתו של בית הדין הרבני במדינות בהן הדבר לא נעשה כדבר שבשגרה, היא מעבר למאמץ סביר הנדרש בחוק.

האם תנאי הסעיף מתקיימים בנסיבות המקרה דנן?

17. כפי שהובהר לעיל, לטענת העותר, המשיבה כלל לא הגישה תביעה לגט בבית הדין במנצ'סטר. לכן, הוא לא זומן לדיון על-ידי בית הדין; לא ניתנה החלטה לפיה עליו לתת למשיבה גט; וממילא לא נעשה מאמץ סביר לאכוף את החלטה. לשיטתו, הוא ניהל מיוזמתו שיחות עם רבנים באנגליה, ומהמכתבים של בית הדין במנצ'סטר עולה כי כלל לא ברור לבית הדין שם מה רוצים בני הזוג. יתרה מכך, לטענת העותר לא צורפה החלטת בית הדין במנצ'סטר בדבר התקיימות הנסיבות שבשלהן התעורר הצורך בהגשת התביעה בישראל, וכתב התביעה לא הומצא לו כדין.

בתי הדין הרבניים דחו את עמדתו של העותר וקבעו כי מהמכתבים שהתקבלו מבית הדין במנצ'סטר (המכתב מיום 21.11.2021 ומכתב ההבהרה) עולה כי התקיים שם הליך בעניין תביעת הגירושין; כי מבחינה מהותית קיימת קביעה לפיה על העותר לתת למשיבה גט; כי בנסיבות המקרה דנן יש לראות באישה כמי שנקטה מאמצים סבירים לקבלת הגט; כי המכתבים אף מקיימים את התנאי הקבוע בסעיף קטן (ב); וכי כתב התביעה הומצא כדין.

בתי הדין הרבניים אף התרשמו כי כל מטרתו של העותר היא להתחמק מסמכות בית הדין בישראל מהטעם שלבית הדין בישראל, בניגוד לבית הדין במנצ'סטר, יש סמכויות לאכיפת הגט. העותר נחוש שלא לתת גט למשיבה עד שימוצה הליך הגירושין האזרחיים באנגליה, ככל הנראה כדי לזכות באופן זה בהישגים רכושיים, כאשר גם על ההליך האזרחי הוא הערים קשיים.

קביעות אלה הן קביעות עובדתיות. כידוע, בית משפט זה אינו נוטה לעסוק בשאלות שבעובדה שהתבררו בערכאה הדיונית ובמקרה הנדון אף זכו לאישור ערכאת הערעור. מקל וחומר, התערבות זו מוגבלת עוד יותר מקום בו הקביעות הן של בתי דין לגביהן בג"ץ אינו יושב כערכאת ערעור (בג"ץ 156/18 יואל הגין נ' הקדש הרב שלמה יעקב מוסאידף ז"ל, פסקה 8 (23.3.2018)).

במקרה דנן, העותר לא הצביע על עילה המצדיקה להתערב בקביעות שבעובדה. החלטות בית הדין הרבני בשתי הערכאות הן החלטות מנומקות ומפורטות העולות בקנה אחד עם החומר הראייתי שהיה בפניהם, והן אינן לוקות בחוסר סבירות המצדיק התערבות בהן.

18. בבחינת מעבר לנדרש אציין כי לטעמי קביעות בית הדין הרבני הן אף נכונות לגופן. כך, עיון במכתב ההבהרה מעלה כי המשיבה אכן הגישה תביעה לגירושין. כמו כן, מהמכתב מיום 21.11.2021 עולה כי בית הדין במנצ'סטר השקיע זמן רב בניסיון להבטיח שהעותר ייתן למשיבה גט. עוד נאמר באותו המכתב כי תהא זו "מצווה גדולה" לעזור למשיבה לקבל גט מוקדם ככל הניתן. ממכתב ההבהרה עולה כי העותר סירב לתת למשיבה גט בכל פעם מטעם אחר, וכי בית הדין סבור שאין סיכוי לשלום בית בין בני הזוג.

בהתאם לאמור לעיל בדבר האופן בו יש לפרש את תנאי הסעיף, הרי שהמאמצים להסדיר את הגט; הקביעה לחוסר היתכנות לשלום בית; והקביעה כי תהא זו מצווה לעזור למשיבה לקבל גט מהעותר – מבהירים את הנסיבות בשלהן התעורר הצורך בהגשת תביעת הגירושין לבית דין רבני בישראל; מהווים "קביעה" של בית הדין הרבני כי האיש ייתן גט לאשתו; ומלמדים כי התקיים מאמץ סביר להביא לידי כך.

19. באשר לצו עיכוב היציאה מהארץ – העותר העלה בהקשר זה טענות במישור הסמכות. לטענתו הצו הוצא במסגרת תביעת המזונות ולא ניתן היה להעבירו לתביעת הגירושין, בפרט משהצו ניתן עובר לתיקון 5 לחוק. אינני סבורה שיש לקבל טענה זו.

כאשר המשיבה הגישה את תביעת הגירושין, היא ביקשה במסגרתה צו עיכוב יציאה מהארץ כנגד העותר. בהחלטתו קבע בית הדין האזורי כי תביעת המזונות תימחק וכי צו העיכוב יוותר על כנו במסגרת תביעת הגירושין.

לכן, אף אם צו עיכוב היציאה מהארץ ניתן מלכתחילה בחוסר סמכות ושלא כדין כחלק מתביעת המזונות, ההחלטה לתת צו עיכוב יציאה מהארץ כחלק מתביעת הגירושין ניתנה בסמכות, כאשר גם העותר אינו טוען שאין לבית הדין הרבני סמכות להוציא צו עיכוב יציאה מהארץ כאשר הוגשה תביעה בהתאם לסעיף 1ב4 לחוק.

לגופו של עניין טען העותר כי לא התקיימו התנאים לעיכוב יציאתו מהארץ בהתאם לתביעת המזונות. ואולם, כאמור, תביעת המזונות נמחקה. לכן השאלה היא האם היו טעמים המצדיקים לעכב את יציאת העותר מהארץ במסגרת תביעת הגירושין. אלא שהעותר לא העלה במסגרת העתירה טענות כנגד שיקול הדעת של בית הדין האזורי לעיכוב יציאה מהארץ לצורך דיון בתביעת הגירושין, וממילא לא הוכיח שיש להתערב בקביעת בית הדין הרבני הגדול להותיר את הצו על כנו ולהותיר בידי בית הדין האזורי לתקנו ככל שיש צורך בכך.

20. סוף דבר: העתירה נדחית. העותר יישא בהוצאות המשיבה ובהוצאות היועץ המשפטי לשיפוט הרבני בסך של 2,000 ₪ לכל אחד.

ניתן היום, ט"ז באייר התשפ"ג (7.5.2023).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט